

Értékek, attitűdök és vélemények a családról a European Values Study 2017-es eredményeinek tükrében

Betekintő

Az elmúlt évtizedekben a család intézménye Európában mindenütt jelentős változásokon ment keresztül. Napjainkra a hagyományos családi szerepek és családstruktúrák átalakultak, s újonnan létrejött családformák terjedtek el. Ezzel párhuzamosan tanúi lehetünk a gyermekvállalással, házasságkötéssel kapcsolatos attitűdök megváltozásának. A folyamatosan változó körülmények ellenére a családot mindmáig az egyik legfontosabb értéknek tartják az európai társadalmakban. Ugyanakkor a European Values Study 2017-es kutatási eredményei rávilágítanak arra, hogy jelentős eltérések mutatkoznak meg az európai országok között a családhoz kapcsolt értékek, meggyőződések, preferenciák, attitűdök és vélemények vonatkozásában. Megfigyelhető, hogy Észak- és Nyugat-Európa országainak többségét szinte minden esetben elfogadóbb álláspont jellemzi, legyen szó a házasságkötés felbontásáról, vagy éppen az édesanyák munkavállalásáról. Ezzel szemben Európa déli és keleti országaiban erős a tradicionális értékekhez, a hagyományos férfi-női szerepekhez való ragaszkodás.

Bevezetés

Napjainkban az európai országoknak olyan jelentős demográfiai kihívásokkal kell szembenézniük, mint a társadalom előregedése és a népesség csökkenése. A kedvezőtlen demográfiai folyamatok háttérében a kutatások leggyakrabban az alacsony termékenységet és a születéskor várható élettartam növekedését említik (Gábos és Kopasz 2008). Ugyanakkor a demográfiai változások mellett nem hagyhatjuk figyelmen kívül a család intézményének átalakulását sem. Annál is inkább, mert az európai társadalmakban bekövetkezett családformákat érintő változások összefüggésbe hozhatók az aktuális demográfiai trendekkel. A kutatások már az ezredforduló környékén rávilágítottak arra, hogy az Európai Unió tagállamaiban a család-szerkezet folyamatos átalakulásának lehetünk tanúi, párhuzamosan a családalapítással, házassággal, válással kapcsolatos attitűdök megváltozásával (Vaskovics 2002, Pinelli, Hoffmann-Nowotny and Fux 2001). Mára a hagyományos családi szere-

pek átalakultak, és azelőtt ismeretlen, alternatív családformák jelentek meg és terjedtek el, mint például az egyszülős családok és a mozaikcsaládok (Czibere 2020).

Jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy ebben a változásokkal teli környezetben milyen szerepet tölt be a család az európai társadalmak életében. Vajon a család megőrizte-e fontosságát, s továbbra is az egyik legalapvetőbb értéknek számít-e? Megfigyelhetők-e jelentős eltérések az európai országok között a család intézményéről való gondolkodásban? A tanulmány célja, hogy ezekre a kérdésekre választ kapjon. Ennek érdekében feltérképezi a European Values Study (EVS) 2017-es kutatási eredményeit a család témakörére vonatkozóan. A tanulmány feltárja a családdal, házasságkötéssel, gyermekvállalással, valamint az édesanyák munkaerő-piaci részvételével kapcsolatos értékeket, preferenciákat, véleményeket és attitűdöket az európai emberek körében.

Mindenekelőtt rövid elméleti áttekintést kapunk a család fogalmáról, valamint az elmúlt évtizedekben Európa-szerte lezajlott legfőbb változásokról, melyek a család intézményét érintették. Ezt követően

az EVS 2017-es eredményeinek elemzését találjuk a családra vonatkozóan, melyek mentén a tanulmány szerzője megfogalmazza következtetéseit.

A család fogalma a szakirodalom tükrében

A család fogalmának meghatározása azért nehéz, mert a különböző történelmi korszakokban, kultúrákban és társadalmakban más-más megközelítések fordulnak elő. Napjainkban a család fogalma gyakran kerül viták középpontjába, és egyre jelentősebb véleménykülönbségek mutatkoznak meg a témát illetően. Eltérő kulturális sajátosságaink, személyes tapasztalataink alapján különbözőképpen közelíthetjük meg, hogy mit jelent a család, ugyanakkor a szakirodalomban sem találunk egy egységes meghatározást. Amennyiben áttekintjük a család tudományos definícióit, azt találjuk, hogy a családra vonatkozó értelmezések tárháza rendkívül széles, és a különböző tudományágak képviselői – kezdve a szociológiától a jogtudományig – eltérően definiálják a fogalmat. A család fogalma tehát összetett, és számos nézőpontból vizsgálható.

A család megközelítését megismerhetjük a jogszabályok mentén. Magyarország Alaptörvénye a következőképpen fogalmaz: *„Magyarország védi a házasság intézményét mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az anya nő, az apa férfi.”* Ezzel összhangban a 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről így határozza meg a család fogalmát: *„A család Magyarország legfontosabb nemzeti erőforrása. A társadalom alapegységeként a család a nemzet fennmaradásának biztosítója és az emberi személyiség kibontakozásának természetes közege, amit az államnak tiszteletben kell tartania.”*

Törvényeink megadják a kiindulópontot a család értelmezéséhez, ugyanakkor szükséges a családdal kapcsolatos további szakirodalom megismerése.

Jelen tanulmány elsősorban a családszociológiai kutatások legfontosabb pilléreit vázolja. A családdal kapcsolatos definíciók egy része a családot társadalmi intézményként határozza meg, mely a társadalom számára fontos funkciókat lát el (Andorka 2006). De melyek ezek a funkciók? Bodonyi, Busi és Vizelyi (2006) a következőképpen foglalták össze a család legfontosabb funkcióit:

- reprodukciós funkció,
- gazdasági funkció,
- az érzelmi szükségleteket kielégítése,
- a társadalmi státusz meghatározása,
- az idősekről való gondoskodás, a betegek ellátása,
- a kultúra iránti igény felkeltése, a szabadidő szervezése,
- a családtagok életének irányítása, ellenőrzése,
- személyiségformálás, szocializáció és nevelés,
- támogató funkció.

Természetesen a család funkciói a történelem során sokat változtak, idővel más és más funkciók kaptak a fő hangsúlyt. A család a csoport fogalma felől is megközelíthető. Smith és munkatársai (2009) hangsúlyozzák, hogy a család valamennyi társadalmi csoport közül a legfontosabb és a legmaradandóbb. A definíciók közös pontja, hogy családon olyan kis létszámú csoportot értenek, melynek tagjai együtt élnek, és a családtagokat leszámításra, házassági kapcsolat, esetleg örökbefogadás köti össze (Andorka 2006, Giddens 2003).

A család szerkezetének vizsgálata is gyakran kerül a szociológiai kutatások középpontjába. A legalapvetőbb családformának a nukleáris családot – családmagot – tekintik, mely két generáció, avagy a szülők és gyermekek együttélését jelenti, míg a kettőnél több generáció együttélését nagycsaládnak nevezik (Bodonyi és Hegedűs 2006).

A család változásai az elmúlt évtizedekben Európa-szerte

Felgyorsult, folyamatosan változó világunkban nem meglepő, hogy a család intézménye is átalakuláson megy keresztül. A 21. századra a hagyo-

mányos családi szerepek megváltozásának lehetünk tanúi, s az a családmódel, mely a család-fenntartó férjből, a háztartást vezető feleségből és

gyermekeikből tevődik össze, mára a családok csak kis arányát érinti. Egyre kevésbé jellemző a szigorú családstruktúra, s olyan alternatív családformák megjelenését tapasztalhatjuk, melyek azelőtt ismeretlenek voltak. Az újonnan elterjedt családformák között említhetjük az egyszülős családokat, a mozaikcsaládokat vagy akár a háromgenerációs családokat (Czibere 2020).

A családszerkezet folyamatos átalakulása összefüggésbe hozható a családalapítással, házasságkötéssel kapcsolatos attitűdök megváltozásával (Vaskovics 2002, Pinelli, Hoffmann-Nowotny and Fux 2001). Komoly kihívást jelent, hogy az utóbbi évtizedekben a házasság intézményének stabilitása gyengült, és ezzel egyidejűleg megváltozott a házasságkötésről, a gyermekvállalásról való gondolkodás (Horváth-Szabó 2014).

A család intézménye Európa valamennyi országában jelentősen átalakult. Az elmúlt évtizedek általános tendenciájaként a következő jelenségeket írhatjuk le Vaskovics (2014) és Schneider (2009) kutatásai alapján:

- A családalapítás időpontja egyre későbbre tolódik.
- A házasságkötési hajlandóság csökken.
- Alacsony születésszámok jellemzők, s csökken a három vagy több gyermeket vállaló családok aránya.
- Alternatív családformák terjednek el, mint például az egyszülős családok és a mozaikcsaládok.
- A gyermekvállalás időpontjának és a gyermekek számának racionális tervezése válik jellemzővé.
- A szülővé válás motivációja megváltozik, s a szülők a gyermekvállalásra nem kötelességként tekintenek, hanem sokkal inkább életcélként.
- „A családot lényegében minden régióban továbbra is jelentős szociális intézményként értékeli, amely az egészség után szubjektíve a boldogság és megelégedettség legfontosabb alapjaként jelenik meg.” (Schneider 2009: 268)

Ugyanakkor a konvergens irányú változások mel-

lett néhány eltérő fejlődési irány is kirajzolódik a családi élet alakulásában az európai régiókat illetően, melyet Vaskovics (2014) és Schneider (2009) alapján az alábbiak szerint összegezhetünk. A házasságon kívüli kapcsolati formák – például élettársi kapcsolatok – nagymértékű elterjedését és elfogadottságát figyelhetjük meg Észak- és Nyugat-Európa országaiban, míg Dél-Európában társadalmilag kevésbé elfogadottak. Hasonló tendencia rajzolódik ki a házasságon kívül született gyermekek vonatkozásában is: míg Európa északi és nyugati országainak többségében gyakori és elfogadott jelenségről van szó, addig délen, és Írországban ennek az ellenkezője tapasztalható. Eltérések mutatkoznak abban is, hogy a fiatalok hány éves korukban költöznek el otthonról. Míg Észak-Európában a gyermekek hamar elhagyják az otthonukat, addig a dél-európai országokban a fiatalok jóval tovább a szülői házban maradnak.

Az édesanyák munkaerőpiaci helyzetét vizsgálva Európa-szerte megfigyelhető, hogy egyre nagyobb arányukat érinti a munkavállalás, ugyanakkor területi egységeként specifikus sajátosságokat írhatunk le. Észak-Európában az édesanyák nagy része végez munkát, ezzel szemben Dél-Európa és Kelet-Közép-Európa országaiban alacsonyabb a női munkavállalás aránya (Kálmán 2018). Az édesanyák munkaerőpiaci szerepvállalását olyan tényezők ösztönözhetik, mint például az atipikus foglalkoztatási formák (például részmunkaidős foglalkoztatás, rugalmas munkavégzés) és a gyermekgondozási lehetőségek elérhetősége egy adott területen. Míg Észak-Európában az édesanyák gyakran kihasználják a gyermekgondozás adta intézményes lehetőségeket, addig Dél-Európában többnyire az anyák látják el a gyermekekkel kapcsolatos feladatokat. A fent leírtakhoz hozzátartozik, hogy Kelet- és Dél-Európában mindmáig a tradicionális férfi-női szerepek dominálnak, míg Észak-Európát sokkal inkább az egyenlő nemi szerepek jellemzik.

A European Values Study 2017-es eredményeinek elemzése a családra vonatkozóan

A European Values Study (EVS) egy nagyszabású, nemzeteken átívelő kutatás, mely feltárja az európai emberek értékeit, meggyőződéseit, preferenciáit, attitűdjét, véleményét olyan fontos témakörök vonatkozásában, mint a család, mun-

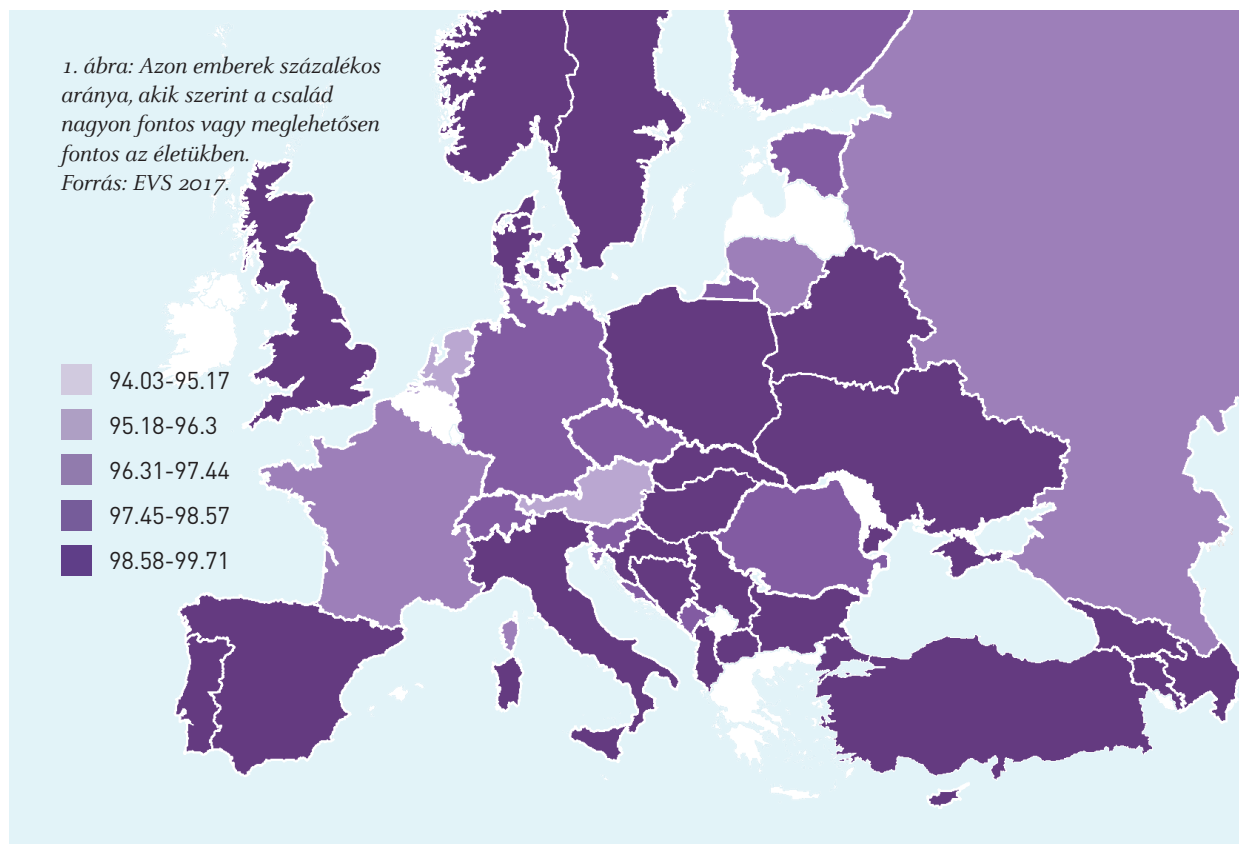
ka, vallás, politika és társadalmi környezet. A kutatás első szakasza 1981-ben kezdődött, s 2017-ben már az ötödik felmérés vette kezdetét (european-valuesstudy.eu). Jelen tanulmány a 2017-es értékkutatás családra vonatkozó eredményeit tekinti

át olyan kérdésekben, mint a család fontossága, házasságkötés, gyermekvállalás, valamint az édesanyák munkaerőpiaci részvétele.

Mindenekelőtt fontos megvizsgálni, hogy milyen szerepet tölt be a család az európai emberek életében (1. ábra). A különböző európai társadalmakban nincsenek számottevő eltérések a kérdésben, hiszen a családot valamennyien nagyon fontosnak, vagy meglehetősen fontosnak tartják. Ebből következtethetünk arra, hogy a család mindmáig az egyik legmeghatározóbb érték az európai emberek

számára. A leginkább családorientált országnak Olaszországot tekinthetjük, ahol az emberek 99,59%-a vallotta azt, hogy a család nagyon fontos szerepet tölt be az életében, míg a legalacsonyabb értéket (94,03%) Hollandia esetén mérték. Magyarországon az emberek jelentős arányának (99,09%) fontos a család.

Az EVS eredményei alapján megállapítható továbbá, hogy Európa-szerte az emberek nagy részének a család jelenti azt a közeget, amelyben feltétel nélkül megbízhatnak.



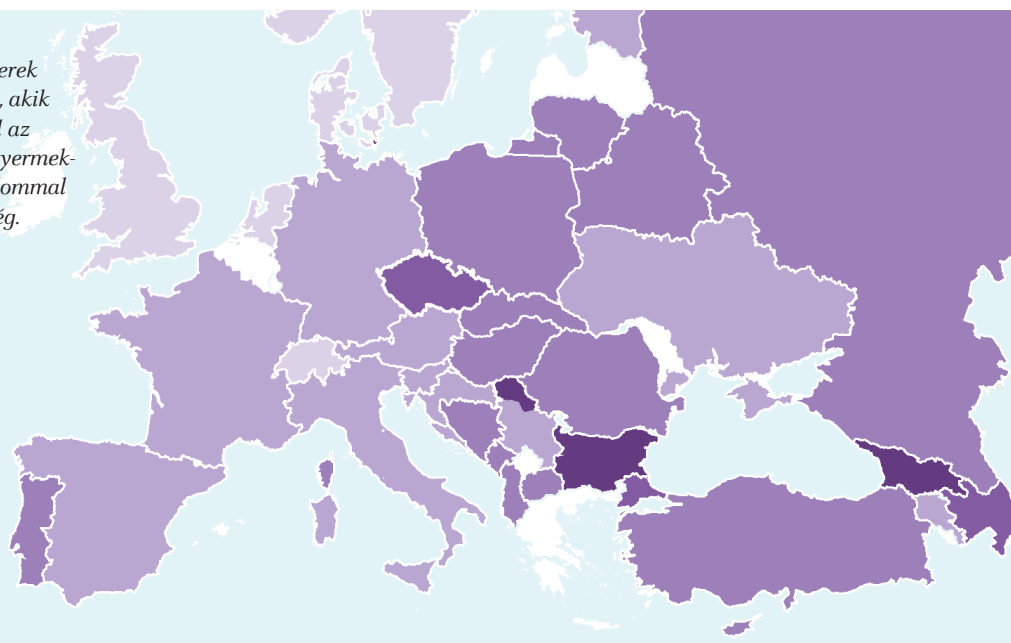
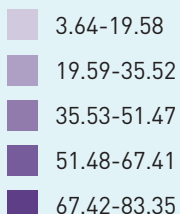
Az EVS felmérte, hogy az európai emberek hogyan gondolkodnak a gyermekvállalásról (2. ábra). Európa nagy részén 50% alatti azoknak az aránya, akik a társadalommal szembeni kötelességnek tekintik a gyermekvállalást. A legalacsonyabb arányokat az észak- és nyugat-európai országokban mérték, például a hollandok mindössze 3,64%-a vélekedik úgy, hogy gyermeket vállalni társadalmi kötelesség. Az eredmények összhangban állnak azzal, hogy az elmúlt évtizedekben a gyermekvállalással kapcsolatos motivációk megváltozásának

lehetünk tanúi, s az emberek többsége a családalapítást ma már nem kötelezettségnek tartja, hanem sokkal inkább életcélként, az önmegvalósítás eszközeként (Schneider 2009).

Természetesen megfigyelhető néhány kiugró példa is az európai országok között: Bulgáriában a válaszadók 83,35%-a, Grúziában 74%-a, Csehországban 57,59%-a foglalt állást amellyel, hogy a gyermekvállalás az egyén társadalommal szembeni kötelessége.

2. ábra: Azon emberek százalékos aránya, akik egyetértenek azzal az állítással, hogy a gyermekvállalás a társadalommal szembeni kötelesség.

Forrás: EVS 2017.



Az EVS több kérdés keretében is foglalkozik a házasság intézményével, és az ahhoz kapcsolódó attitűdökkel, meggyőződésekkel.

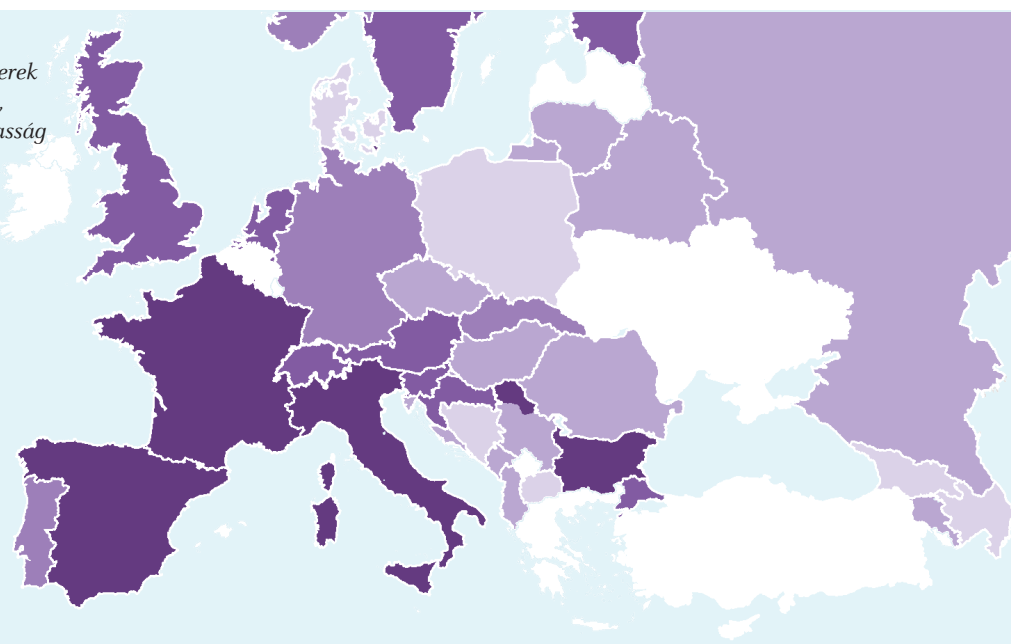
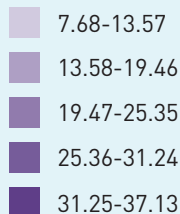
Az elmúlt évtizedekben Európa-szerte csökkent a házasságkötési hajlandóság (Vaskovics 2014), és a házasság intézményére egyre többen tekintenek elavult intézményként (3. ábra). Ugyanakkor a területi eltérések arra hívják fel a figyelmünket, hogy nem minden európai ország lakói festenek egyformán negatív képet a házasságról. Nyugat- és Észak-Európa országaiban viszonylag magas azoknak az aránya, akik a házasságot idejétmúlt intézménynek tartják, például Franciaországban a válaszadók több, mint egyharmada (35,95%-a)

vélekedik ekképpen. Bár Európa déli országairól általánosságban elmondható, hogy meghatározók a tradíciók, és a házasságon kívüli kapcsolati formák társadalmilag kevésbé elfogadottak (Vaskovics 2014), ennek ellenére Spanyolországban (37,13%) és Olaszországban (32,96%) meglepően magas értékeket mutattak ki a kérdés vonatkozásában.

Ezzel szemben Kelet-Közép-Európában és Délkelet-Európában az emberek kisebb arányban tekintik a házasságot régmódinak. Álljon itt példaként Lengyelország, ahol a válaszadók csupán 13,08%-a értett egyet ezzel az állítással, míg Magyarországon 17,39%-ot mértek.

3. ábra: Azon emberek százalékos aránya, akik szerint a házasság elavult intézmény.

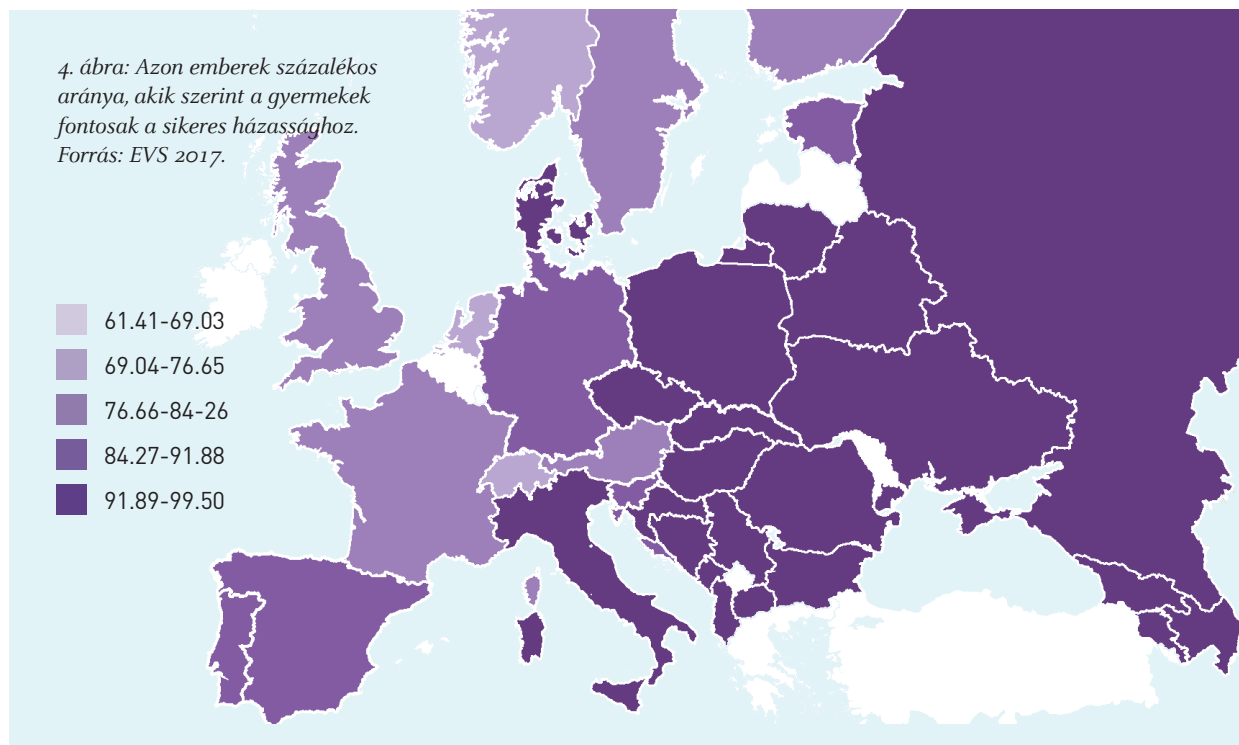
Forrás: EVS 2017.



Az EVS arról is kérdezte az európai embereket, hogy mit tekintenek a sikeres házasság alapjának: mennyire számít a hűség, a gyermekvállalás, a megfelelő jövedelem, a jó lakhatási feltételek vagy éppen a háztartási feladatok megosztása a házastársak között.

Az európaiak szinte mindannyian egyetértenek abban, hogy a hűség, a megfelelő lakhatás és jövedelem hozzájárul a házasság sikeréhez. Ugyanakkor a gyermekvállalás kérdésében már jelentősebb eltérések látszanak (4. ábra). Leginkább a kelet-

közép-európai országok (például Magyarország, Lengyelország, Csehország), valamint a dél- és délkelet-európai országok (például Olaszország, Bulgária, Macedónia) lakói gondolják úgy, hogy a gyermekvállalás a sikeres házasság alappillére: a felsorolt országokban a mért értékek 90% felett alakultak. Észak- és Nyugat-Európa egyes területein ennél alacsonyabb arányokat figyelhetünk meg: például Hollandiában 68,84%, Dániában 61,41% azoknak az aránya, akik szerint a gyermekek fontosak a házasság sikeréhez.

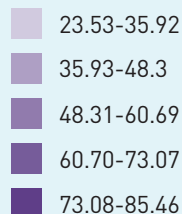


A válás megítélésének kérdésében Európa-szerte nagy eltérések mutatkoznak (5. ábra). A házasságkötés felbontását leginkább a skandináv országokban tartják elfogadhatónak. Példaként álljon itt Dánia és Svédország, ahol a válaszadók jelentős része (85,46% és 84,37%) a válás elfogadottsága mellett foglalt állást. Ehhez hasonlóan magas arányokat mértek a nyugat-európai országokban (például Hollandiában 75,06%-ot, Franciaországban 70,84%-ot, Németországban 71,94%-ot). A sor másik végén a délkelet-európai, illetve a

kelet-közép-európai országok állnak. Romániában az emberek 37,97%-a vélekedik úgy, hogy a házasság felbontása indokolható esetben elfogadható, de még ennél is kisebb arányt jeleztek Montenegróban (34,02%), Albániában (33,92%) és Grúziában (23,53%).

Magyarország a középmezőnyben végzett: körülbelül minden második magyar (55,70%) meggyőződése, hogy a válás bizonyos esetekben elfogadható.

5. ábra: Vélemény egy 0-tól 100-ig terjedő skálán a válás indokolható.
Forrás: EVS 2017.

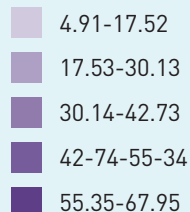


A tanulmány ezt követően az édesanyák munkaerőpiaci szerepvállalására vonatkozó eredményeket vizsgálja. Ennek keretében feltérképezi, hogy az európai emberek hogyan vélekednek az anyák munkavállalásáról, s annak gyermekekre és családra gyakorolt hatásáról.

A tradicionális szerepfelfogást illetően markáns véleménykülönbségek mutatkoznak az európai országok között (6. ábra). Az észak-európai országokat az egyenlő nemi szerepek jellemzik (Vaskovics, 2014), s ez egyértelműen kirajzolódik az

értékkutatás eredményeiben: Dániában mindössze az ott élők 4,91%-a, Svédországban 5,93%-a vélekedik úgy, hogy a férfiak feladata a munkavégzés, míg a nők az otthonról és a családról való gondoskodás. Ezzel szemben a kelet-közép-európai és délkeleti területeken élőket sokkal inkább a tradicionális gondolkodásmód jellemzi: például Bulgáriában az ott élők 54,67%-a, Romániában 50,01%-a, míg Magyarországon 47,75%-a ért egyet a férfi és nő közötti hagyományos feladatmegosztással.

6. ábra: Azon emberek százalékos aránya, akik egyetértenek azzal az állítással, hogy a férfiak feladata a pénzkeresés; a nők feladata az otthonról, családról való gondoskodás.
Forrás: EVS 2017.

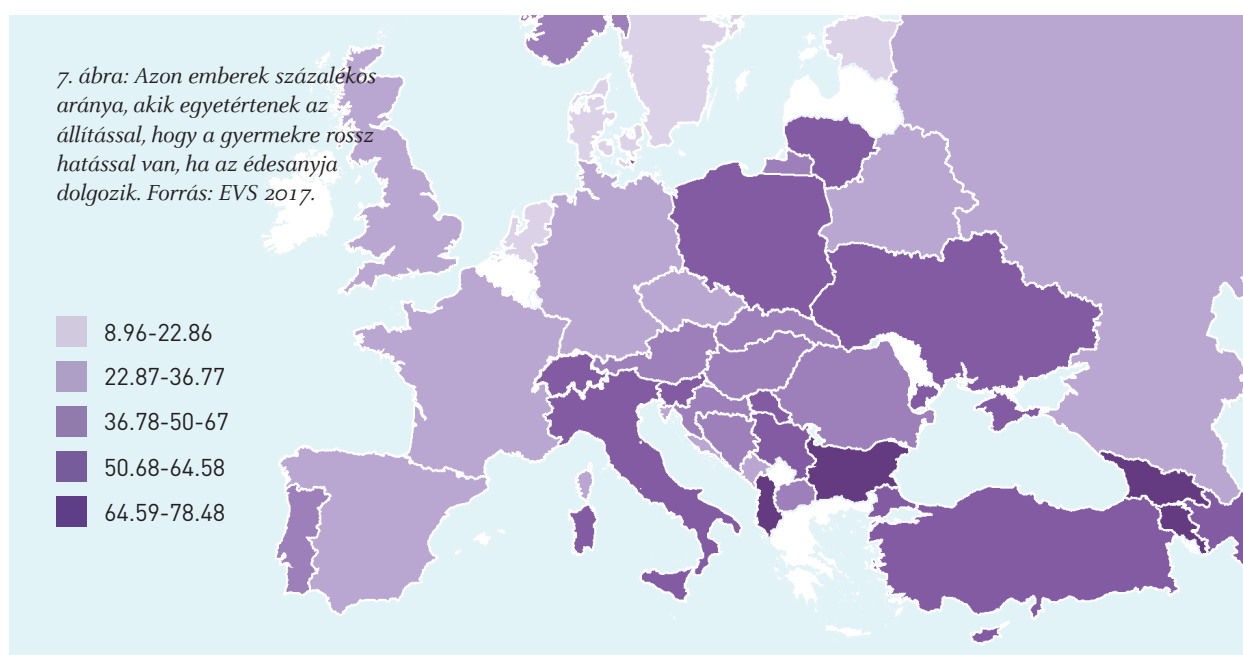


Ezt követően a tanulmány az anyai munkavállalás gyermekekre gyakorolt hatásáról való vélekedéseket vizsgálja (7. ábra). Kelet-Közép-Európa és Dél-Európa országában élők meglehetősen magas arányban gondolják úgy, hogy a gyermekekre negatív hatással van, ha az édesanya munkát vállal: például az olaszok 54,13%-a, a lengyelek 51,37%-a, míg a magyarok 47,75%-a képviseli ezt az álláspontot. Ezzel szemben az észak- és nyugat-európai országok lakói jóval pozitívabb képet festenek az anyák munkaerőpiacra történő visszatéréséről. Dániában csupán az emberek 8,96%-a, Finnországban 14,12%-a, Svédországban 15,28%-a véli úgy, hogy ha az édesanya elhelyezkedik –

akár teljes, akár részmunkaidős állásban –, annak a gyermek látja a kárát.

Amennyiben azt a kérdést vizsgáljuk, hogy sérül-e a családi élet, amikor a feleség teljes munkaidőben dolgozik, a területi különbségek hasonlóan alakulnak. Az értékkutatás eredményeiből kitűnik, hogy az édesanyák teljes munkaidőben történő elhelyezkedéséről még negatívabban vélekednek az európai emberek, legalábbis a gyermekekre és a családi életre gyakorolt hatás szempontjából.

Ugyanakkor szükséges megemlítenünk, hogy a kutatási kérdések nem konkretizálták a gyermek életkorát – a kérdések szűkítése valószínűleg némileg eltérő eredményeket adott volna.

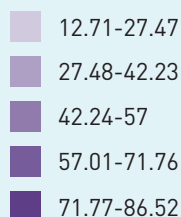


Végezetül a tanulmány áttekinti, hogy az európaiak mekkora arányban értenek egyet azzal az állítással, hogy „a munka szükséges, de a legtöbb nő elsősorban otthonra és gyermekekre vágyik” (8. ábra). A korábbi eredményekkel összhangban e kérdés vonatkozásában is jelentős területi eltérések láthatók. Kelet-Közép-Európa, Dél- és Délkelet-Európa nagy részén (kivéve Spanyolországban) az emberek többsége egyetért a fenti állítással: például Litvániában az ott élők 86,52%-a, Szlovákiában 71,76%-a, Romániában 65,81%-a, míg Olaszországban 57,48%-a gondolja úgy, hogy a legtöbb nő életcélja, hogy családjá és gyermekei legyenek. Magyarországon minden második ember (52,10%-a) vélekedik így.

A sor másik végén sorakoznak az észak-európai országok, mint például Dánia, Svédország, Norvégia. A legalacsonyabb értéket Dániában mérték, ahol mindössze a dánok 12,71%-a értett egyet azzal, hogy a nők számára a családalapítás és a gyermekek a legfontosabbak az életben. A nyugat-európai területeken úgyszintén alacsony értékeket mértek: például Hollandiában 26,99%-ot, míg Németországban 30,44%-ot.

A fenti eredmények rávilágítanak arra, hogy Európa déli és keleti területein élők gondolkodásmódját többnyire a családorientált, tradicionális értékek mentén jellemezhetjük, szemben az észak- és nyugat-európai társadalmakkal.

8. ábra: Azon emberek százalékos aránya, akik egyetértene az állítással, hogy a legtöbb nő igazán otthonra és gyermekekre vágyik.
Forrás: EVS 2017.



Összegzés

Napjainkban Európát jelentős demográfiai változások jellemzik, s ezzel egyidejűleg a család intézménye is átalakuláson megy keresztül. A tanulmány arra kereste a választ, hogy ebben a folyamatosan változó környezetben hogyan gondolkodnak az európaiak a családról, annak fontosságáról, hogyan vélekednek a házasságkötésről, a gyermekvállalásról, vagy éppen az édesanyák munkaerőpiaci szerepvállalásáról. Ennek érdekében a tanulmány feltárta a European Values Study elnevezésű 2017-es értékkutatás családra vonatkozó eredményeit.

Az európai emberek körében a legnagyobb egyetértés abban mutatkozik, hogy a családot mindannyian fontosnak tartják az életükben, s ez rávilágít arra, hogy a család, mint érték mindmáig megőrizte elsődlegességét az európai társadalmakban. Ugyanakkor az értékkutatás eredményei arra hívják fel a figyelmet, hogy Európa más-más területein eltérő attitűdöket, meggyőződések, véleményeket, preferenciákat kapcsolnak a családhoz. Megállapítható, hogy a családdal kapcsolatos kérdé-

sekben kontinensünket az észak- és nyugat-európai országok szembenállása jellemzi a déli és keleti országokkal. Az előbbiek minden tekintetben elfogadóbb álláspontot képviselnek, legyen szó a házasságkötés felbontásáról, vagy éppen az édesanyák munkavállalásáról. Az EVS eredményei alátámasztják, hogy Európa déli és keleti országaiban mind a mai napig erősebb a tradicionális értékekhez, hagyományos férfi-női szerepekhez való ragaszkodás, mint Észak-Európában. Amíg egy dél-európai országban élő nő életében nagy valószínűséggel a gyermekvállalás tölti be az elsődleges szerepet, addig Európa északi és nyugati országaiban nagyobb hangsúlyt kap a nők munkaerőpiaci szerepvállalása.

A jövőben érdemes a European Values Study és más értékkutatások legfrissebb eredményeit is figyelemmel kísérni, hogy képet kapjunk a családdal kapcsolatos vélemények, értékek és attitűdök változásáról, valamint arról, hogy a területi különbségek csökkennek, vagy éppen tovább fokozódnak az európai országok között.

Felhasznált irodalom

2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100211.tv> (Letöltés: 2022. augusztus 16.)
- Andorka Rudolf (2006): *Bevezetés a szociológiába*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Bodonyi Edit, Hegedűs Judit (2006): A család fogalmának értelmezése. In: Hegedűs Judit (szerk.) *Család, gyermek, társadalom*. Budapest: Bölcsész Konzorcium. 9.
- Bodonyi Edit, Busi Etelka, Vizelyi Ágnes (2006): A család funkciói. In: Hegedűs Judit (szerk.) *Család, gyermek, társadalom*. Budapest: Bölcsész Konzorcium. 14–17.
- Czibere Ibolya (2020): A családstruktúra jellemző típusai a mai magyar társadalomban. In: A. Gergely András, Kapitány Ágnes, Kapitány Gábor, Kovács Éva, Paksi Veronika (szerk.) *Kultúra, közösség és társadalom: Tanulmányok Tibori Tímea tiszteletére*. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont – Magyar Szociológiai Társaság. 160–178.
- European Values Study (2017): <https://europeanvaluesstudy.eu/> (Letöltés: 2022. március 30.)
- Gábor András, Kopasz Marianna (2008): Demográfiai folyamatok és következményeik az Európai Unióban. In: Kolosi Tamás, Tóth István György (szerk.) *Társadalmi Riport 2008*. Budapest: TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt. 131–148.
- Giddens, Anthony (2003): *Szociológia*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Horkai Anita, Nagy Éva, Pálvolgyi Miklós, Vingender István (2013): *Egészség és társadalom*. Budapest: Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar.
- Horváth-Szabó Katalin (2014): Változó világ – változó családok. Kihívások és megoldások. *Vigilia*, 79. évf. 5. sz. 322–331.
- Kálmán Judit (2018): Nők foglalkoztatási helyzetére ható szakpolitikák Európában. In: *Munkaerőpiaci tükrök 2017*. Budapest: MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, 79–87.
- Magyarország Alaptörvénye: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (Letöltés: 2022. augusztus 16.)
- Pinelli, Antonella, Hans-Joachim Hoffmann-Nowotny and Beat Fux (2001): *Fertility and New Types of Households and Family Formation in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Schneider Norbert (2009): Az európai családok sokfélesége. A családmodellek és a munkaerőpiac hatásai a családszerveződésre. *Demográfia*, 59. évf. 4. sz. 267–282.
- Smith, Suzanne R., Raeann R. Hamon, Bron B. Ingoldsby and Elizabeth J. Miller (2009): *Exploring Family Theories*. New York: Oxford University Press.
- Vaskovics László (2014): Családszerkezeti átalakulások európai kitekintésben. *Szociológiai Szemle*, 24. évf. 1. sz. 5–39.
- Vaskovics László (2002): A család fejlődése Európában. *Társadalmi-demográfiai trendek. Educatio*, 11. évf. 3. sz., 349–364.